

26.4.2013

Dnro 3304/4/12

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Terhi Arjola-Sarja

OIKEUDENKÄYNTIKULURATKAISUN PERUSTELEMINEN LÄHESTYMISKIELTOASIAS- SA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 4.9. ja 23.9.2012 päivätyissä kirjeissään Varsinais-Suomen kärjäoikeuden ratkaisua koskien lähestymiskieltoasiassa tuomittua oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta. Kantelija piti ratkaisua kohtuuttomana ja katsoi, että tulot huomioon ottaen hänellä olisi tullut olla "oikeuskulut ilmaiset".

Lisäksi kantelija kertoi, että julkinen oikeusavustaja A oli painostanut häntä laskuilla, joita oli tullut jo neljä kappaletta. Kantelija myös totesi, ettei oikeusaputoimisto / julkinen oikeusavustaja A voinut auttaa häntä, koska avusti vastapuolta. Kantelija oli kokenut, että hänet oli suljettu kokonaan "lainsuojattomaksi".

3 RATKAISU

3.1 Oikeudenkäyntikuluja koskeva ratkaisu

Varsinais-Suomen kärjäoikeus on päätöksellään --- velvoittanut kantelijan korvaamaan lähestymiskieltoasiassa erään hänen vastapuolenaan asiassa olleen henkilön oikeudenkäyntikulut. Osan korvauksesta --- kärjäoikeus on velvoittanut korvaamaan Varsinais-Suomen oikeusaputoimistolle ja osan --- suoraan vastapuolelle. Pääasia, eli lähestymiskieltoa koskeva asia, on kantelijan peruutettua hakemuksensa jäänyt sillensä. Kantelija on peruuttanut hakemuksen, koska asia oli suullisen valmistelun perusteella saatu sovittua.

Kantelun johdosta asiassa on pyydetty selvitystä Varsinais-Suomen kärjäoikeudesta. Selvityksessä pyydettiin erityisesti kiinnittämään huomiota oikeudenkäyntikuluja koskevan ratkaisun perustelemiseen ja tässä erityisesti siihen, ettei perusteluista näyttäisi ilmenevän, mitkä olivat olleet ne painavat syyt, jotka olivat aiheuttaneet lähestymiskiellosta annetun lain 14 §:ssä säädetystä pääsääntöisestä korvausvastuusta poikkeavan korvausvastuun.

Lähestymiskiellosta annetun lain 14 §:n mukaan asiaan osalliset vastaavat itse lähestymiskieltoasian käsittelystä johtuvista kustannuksista. Milloin siihen on painavia syitä, voidaan asiaan osallinen kuitenkin tuomioistuimessa velvoittaa suorittamaan vastapuolen kohtuulliset oikeudenkäyntikulut osaksi tai kokonaan.

Lähestymiskiellosta annetun lain 14 §:n lisäksi kärjätuomari B viittaa asiassa antamassaan selvityksessä mainitun lain 6 §:ään ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 8 §:ään (tarkoittanee 9 luvun 8 §) sekä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 7 §:n 2 momenttiin.

Lähestymiskiellosta annetun lain 6 §:n mukaan asian käsittelystä on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasiassa säädetään.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan oikeudenkäyntikuluista asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa on soveltuvin osin voimassa, mitä riita-asioista säädetään.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan jos asian käsittely jätetään sillensä sen vuoksi, että asianosainen on peruuttanut kanteensa tai jäänyt saapumatta tuomioistuimeen, hänen on korvattava vastapuolensa kulut, jollei ole erityistä syytä määrätä korvausvelvollisuudesta toisin.

Selvityksessään kärjätuomari B toteaa lisäksi muun muassa, että jälkeinpäin on mahdotonta varmuudella lausua siitä, miten lähestymiskielloasia olisi ratkaistu, jos sitä ei olisi sovittu. Selvityksessä ilmoittamansa käsityksen mukaan hakemuksella ei olisi ollut mahdollisuutta menestyä. B:n mukaan hänen mielestään ei ole vastapuolen kannalta kohtuullista, että minkälaisen lähestymiskiellohakemuksen tahansa voi tehdä, eikä siitä joudu kuluvastuuseen. Lisäksi hän toteaa, että tässä tapauksessa tilanne oli vielä ollut se, että oikeudenkäyntikulut olivat olleet sangen kohtuullisia.

B:n selvityksen mukaan jutun päätös oli julistettu istunnossa, jolloin hakija oli saanut tietoonsa hänen maksettavakseen tuomitut oikeudenkäyntikulut. B:n mukaan hänellä ei ole muistikuvaa siitä, mitä hän oli päätöstä julistettaessa lausunut oikeudenkäyntikuluista muuta kuin varsinaisen korvausvelvollisuuden. B toteaa, että tällä perusteella hän ei voi väittää, että olisi lausunut jotakin maksuvelvollisuuden perusteesta. B:n mukaan päätöksen kirjoittamisen osalta on erityisesti huomioitava se, että päätös jäi lainvoimaiseksi. Tällä perusteella ei ollut tarvetta kirjata lisäperusteita hovioikeutta varten, mikä oli käsiteltävien juttujen määrän takia B:n mielestä ymmärrettävä peruste.

Totean, että asiassa jää epäselväksi, onko oikeudenkäyntikuluja koskeva ratkaisu tehty lähestymiskiellosta annetun lain 14 §:n vai oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 7 §:n 2 momentin nojalla. Asia ei ilmene kärjäoikeuden päätöksestä. Päätöksessä ei ole mainittu sovellettuja lainkohtia tai muutoinkaan perusteltu, miksi kantelija on velvoitettu korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut. Myöskään kärjätuomari B:n selvityksestä asia ei mielestäni yksiselitteisesti ilmene. Selvityksessään B käsittelee lähestymiskiellosta annetun lain 14 §:n lisäksi myös edellä mainittuja muita lainkohtia, joka viittaisi siihen, että ratkaisu olisi tehty oikeudenkäymiskaaren säännöksen nojalla. B:n ilmoittama käsitys asian lopputuloksesta, jos asiaa ei olisi sovittu ja edellä selostettu toteamus kuluvastuusta puolestaan puhuisivat sen puolesta, että asiassa olisi katsottu olevan painavia syitä velvoittaa kantelija korvaamaan vastapuolensa kulut ja että ratkaisu olisi siten tehty lähestymiskiellosta annetun lain 14 §:n nojalla.

Asiassa on tältä osin kysymys lopullisen päätöksen – jolla päätöksellä pääasia on jätetty sillensä – yhteydessä annetun oikeudenkäyntikuluja koskevan ratkaisun perustelemisesta.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 4 §:n mukaan tuomio on perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

Luvun 7 §:n mukaan tuomiossa on oltava muun muassa perustelut ja sovelletut lainkohdat ja oikeusohjeet.

Mainitun luvun 14 §:n 1 momentin mukaan kärjäoikeuden päätös on sisällytettävä pöytäkirjaan. Päätös, jolla asia jätetään tutkimatta, on kuitenkin aina laadittava erilliseksi asiakirjaksi. Säännöksen 2 momentin mukaan päätös on perusteltava, jos sillä hylätään asiassa esitetty vaatimus tai väite taikka jos perusteleminen muutoin on tarpeen. Säännöksen 3 momentin mukaan päätöksestä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä tuomiosta on säädetty.

Tässä tapauksessa kärjätuomari B on selvityksessään tuonut esiin näkemyksen, jonka mukaan se, että kärjäoikeuden ratkaisu on jäänyt lainvoimaiseksi, vaikuttaa perustelujen laatimiseen siten, ettei lisäperusteita ole tarvetta kirjata hovioikeutta varten. Totean, että oikeuskirjallisuudessa asiasta on esitetty muun muassa, ettei kärjäoikeuden tuomion perusteluja tule laatia eri tavoin siitä riippuen, onko tuomioon ilmoitettu tyytymättömyyttä ja vai ei. Edelleen on todettu, että tuomio ja päätös tulee perustella yksityiskohtaisesti myös niissä tilanteissa, joissa se jää lainvoimaiseksi. (Jyrki Virolainen - Petri Martikainen: Tuomion perusteleminen, 2010, s. 134, Markku Rätty: Tarvitseeko tuomioistuimen kirjoittaa täydelliset perustelut arkistoja varten?, teoksessa Rikostuomion perusteleminen, ks. myös Mika Huovila: Rikostuomion perusteleminen ja oikeudenkäynnin nopeusvaatimus, LM 2/2006, s. 240).

Totean, että perusteluvollisuudella on keskeinen merkitys asianosaisen oikeusturvan kannalta. Asianosaisen on saatava tietää, mitkä seikat ovat johtaneet häntä koskevan ratkaisun tekemiseen.

Kysymyksessä olevasta oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta ei ilmene, millä perusteella kantelija on veloitettu korvaamaan vastapuolensa oikeudenkäyntikulut. Mielestäni vähimmäisvaatimuksena voidaan tässä pitää sovelletun oikeusohjeen ilmoittamista ja jos ratkaisu on perustunut lähestymiskiellosta annetun lain 14 §:ään, sen ilmoittamista, mitkä ovat olleet ne painavat syyt, jotka ovat tässä tapauksessa aiheuttaneet lainkohdassa säädetystä pääsäännöstä poikkeavan kuluratkaisun.

Lähestymiskiellosta annetun lain 14 §:n osalta totean vielä, että säännöksen esitöissä (HE 41/1998 vp) esitetyn mukaan kysymys lähestymiskiellon määräämisestä ei varsinaisesti olisi riittävä eikä rikosasia, joten niitä koskevia säännöksiä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta ei sovellettaisi lähestymiskielloasian käsittelyyn. Edelleen esitöissä todetaan, että poikkeustapauksissa ei kuitenkaan ole kohtuullista, että asian voittanut osapuoli ei saisi korvausta oikeudenkäyntikuluisaan. Esimerkkinä tällaisesta tapauksesta esitöissä on mainittu lähestymiskiellon vaatiminen ainoastaan kiusantekomielessä ja se, että lähestymiskielloon määrättävä henkilö pyrkii pitkittämään oikeudenkäyntiä perusteettomaksi ja saa näillä toimillaan hakijan oikeudenkäyntikulujen määrän kasvamaan aiheettomasti.

Totean myös, että oikeuskäytännössä oikeudenkäyntikulujen korvaamista lähestymiskielloasiassa on käsitelty muun muassa ennakkopäätöksessä KKO 2009:8. Asiassa oli kysymys siitä, oliko painavia syitä velvoittaa kiellopäätökseen muutosta hakenut A korvaamaan kiellon hakijan oikeudenkäyntikulut hovioikeudessa ja oliko A:n korvattava valtiolle myös hakijan avustajalle oikeusapulain nojalla valtion varoista maksetut palkkio ja kulukorvaus. Korkein oikeus on tapauksessa katsonut olleen lähestymiskiellosta annetun lain 14 §:ssä tarkoitettuja painavia syitä velvoittaa A korvaamaan X:n oikeudenkäyntikulut. Siltä osin kuin asiassa on ollut kysymys oikeusapuun liittyvästä korvausvelvollisuudesta valtiolle, korkein oikeus on ratkaisunsa perusteluissa todennut oikeusapulain esitöissä (HE 82/2001 vp s. 110) viitatuksi periaatteen, jonka mukaan oikeusapua saaneen vastapuolen oikeudenkäyntikuluvastuun tulee lähtökohtaisesti olla riippumaton siitä, onko asiassa myönnetty toiselle osapuolelle oikeusapua vai ei. Korkein oikeus on katsonut sanotun periaatteen puoltavan oikeusapulain 22 §:n sellaista tulkintaa, että sen mukainen korvausvelvollisuus valtiolle voi syntyä myös tilanteissa, jolloin oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus perustuu lähestymiskiellosta annetun lain 14 §:ään.

Siltä osin kuin kantelija arvosteli käräjäoikeuden päätöksen lopputulosta, totean vielä seuraavan.

Suomen perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa Suomessa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Oikeusasiamiehen tulee puolestaan perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan valvoa, että muun muassa tuomioistuimet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Oikeusasiamies ei voi puuttua siihen, miten tuomioistuin on käyttänyt sille lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa, jollei tuota harkintavaltaa ole ylitetty tai käytetty väärin.

Oikeusasiamies ei voi muuttaa tai kumota tuomioistuinten ratkaisuja, määrätä niitä muutettaviksi tai määrätä asiaa uuteen oikeuskäsittelyyn.

Kantelija esitti kirjeessään, että tulojen perusteella hänellä olisi tullut olla ”oikeuskulut ilmaiset”. On mahdollista, että kantelija on katsonut, että hänellä olisi tulojensa perusteella ollut oikeus oikeusapuun ja siten oikeusapuun kuuluviin etuuksiin. Myönnetty oikeusapu ei kuitenkaan vapauta oikeusavun saajaa hänen maksettavakseen tuomituista kuluista, kuten esimerkiksi vastapuolelle maksettaviksi tuomituista oikeudenkäyntikuluista.

Katson, että Varsinais-Suomen käräjäoikeus on ratkaissut asian sille lain mukaan kuuluvan harkintavallan nojalla. Asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä, että käräjäoikeus olisi ylittänyt harkintavaltansa tai käyttänyt sitä väärin.

Lainvoimaisen ratkaisun voi purkaa ainoastaan korkein oikeus sille tehdystä hakemuksesta. Purkamisen edellytyksistä säädetään oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa.

3.2 Muut kantelussa esitetyt asiat

Oikeusapulain 11 §:n 1 momentin mukaan jos julkinen oikeusavustaja on esteellinen pääasiassa, oikeusavun hakija ohjataan tekemään hakemus toiseen oikeusaputoimistoon. Hakijan pyynnöstä päätös voidaan kuitenkin tehdä kyseisessä oikeusaputoimistossa, jolleivät olosuhteet edellytä siirtoa. Vastapuolta avustava julkinen oikeusavustaja ei kuitenkaan saa ratkaista oikeusapuhakemusta.

Totean, että kantelijan kirjeestä ei ilmene, onko hänet oikeusavun hakijana ohjattu Varsinais-Suomen oikeusaputoimistosta tekemään hakemus toiseen oikeusaputoimistoon. Kantelijan tiedoksi kuitenkin ilmoitan, että oikeusapua voi hakea miltä tahansa oikeusaputoimistolta hakijan asuinpaikasta riippumatta.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni päätöksen perustelemista koskevan käsitykseni käräjätuomari B:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.